

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNDE BİR BIBLIOGRAFYA DENEMESİ

Ömer AKSOY*

ÖZ: Balkanların Türk orduları tarafından fethedilmesi, bu topraklarda siyasi olarak Türk hâkimiyetini başlatmasının yanı sıra, Türk kültürüne ait unsurların bölgede yaşayan farklı etnik kimliğe ve dinî inanca mensup toplulukların yaşantılarında hayat bulmasına da imkân sağlamıştır. Bu toplulukların başında da Slav kökenli bir halk olan Boşnaklar gelmektedir. Türklerin bölgeye hâkim olmasından evvel Bogomil inancına mensup olan Boşnaklar, İslamiyet'i benimsemek suretiyle Osmanlı Devleti bünyesinde 400 yıldan fazla yaşamışlardır. Bu esnada, İslamiyet ile birlikte Türk halk kültürüne ait birçok unsuru da kendi yaşantılarına adapte etmişlerdir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada Boşnaklar ile Türkler arasındaki münasebetlerin tarihine göz attuktan sonra Boşnakların folkloru üzerine Türkiye'de yapılan makale, tez, kitap ve bildiri gibi bilimsel çalışmaların bibliyografyasını, bu alanda Türkiye'deki mevcut çalışmaların yetersizliğini ortaya koymak adına vermiş bulunmaktayız. Bibliyografyanın ardından, bibliyografyada yer alan çalışmalardan hareketle bu alanda var olan eksiklerin giderilmesi noktasında bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Bibliyografyada yer alan çalışmalar bilimsel eserin mahiyetine göre tasnife tabi tutulmaksızın yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bosna Hersek, Boşnak, Boşnak folkloru, bibliyografya

A BIBLIOGRAPHY STUDY ON THE WORKS CONDUCTED IN TURKEY REGARDING BOSNIA AND HERZEGOVINA AND BOSNIA FOLKLORE

ABSTRACT: The conquest of Balkans by Turkish army not only started Turkish political domination in this land but also enabled the spread of elements of Turkish culture to the lives of people in this area with different ethnic identities and different religion. The primary one of the aforementioned communities is the Bosnians with Slavic origins. Belonging to Bogomil faith before the domination of Turks in the region, Bosnians lived more than 400 years within the body of Ottoman State by adopting Islam and they also have adapted their lives to many

*Yrd. Doç. Dr., Mostar Dzemat Bijedić Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
omer.aksoy@unmo.ba.

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR BIBLİYOGRAFYA DENEMESİ

elements of Turkish folk culture together with Islam. The present study first examines the history of relationship between Bosnians and Turks and then presents the bibliography of scientific studies such as articles, thesis statements, books and proceedings conducted in Turkey in order to demonstrate the inadequacy of the current studies in this area in Turkey. After bibliography study, the present study makes some evaluations based on the studies in the bibliography in order to fill the gaps in this area. The studies included in bibliography are listed in alphabetical order according to author's surname and according to the content of scientific work without classification.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Bosnian, Bosnian folklore, bibliography

Giri

1990’lı yılların ba ında Yugoslavya’nın parçalanması üzerine ülkeyi olu turan federasyonlar birer birer ba ımsızlıklarını ilan etmi lerdir. Bu federasyonlardan birisi de nüfusunun önemli bir kısmını Müslümanların olu turdu u Bosna Hersek’tir. Ancak Bosna Hersek’in 1992 yılında yapımı oldu u referandum¹ ve ilan edilen ba ımsızlık Belgrad hükümeti tarafından tanınmamı tır. Bununla birlikte Müslüman Bo nakların ba ımsızlık hareketlerine kar ılık Bosna’da ya ayan Hırvat ve Sırp gruplar tarafından üç yıl sürecek olan ve Müslüman Bo naklara kar ı etnik temizlik hareketine dönü en kirlili sava ba latılmı tır. Bosna Sava ı olarak adlandırılan bu sava , Müslüman Bo naklar için milliyetçi Sırp çetniklerin ve Hırvat usta aların yapımı oldukları katliamlar kar ısında bir nevi varolma-yok olmama² mücadelesine dönü mü tür. Bosna sava ı ve sava boyunca Müslüman Bo naklara yönelik gerçekleştirilen katliamlar, Türk Milleti tarafından büyük bir tepki ile kar ılanmı tır. Bu tepki, büyük ölçüde iki millet arasında var olan ve kökleri çok eskiye dayanan dinî, tarihî ve kültürel ba lardan kaynaklanmı tır. Hazırlamı oldu umuz Bosna ve Bo nak folkloru ile ilgili Türkiye’de yapılan çalı maları kapsayan bibliyografya öncesinde sözünü etti imiz ba ların olu umuna kısaca göz atmak, bilim insanlarımızı bu çalı maları yapmaya yönelten saikleri anlamak açısından yararlı olacaktır. Bu ba lamda Bo naklar ve Türkler arasındaki siyasi ve kültürel ili kilerin tarihi seyri üzerinde kısaca duraca ız.

¹ 1 Mart 1992 tarihinde yapılan ve Sırp lar tarafından boykot edilen referanduma katılım oranı % 63, referandum sonucu ba ımsızlı a evet diyenlerin oranı ise % 99.44 olmu tur.

² Bosnalı Müslümanların ulu önderi, Bilge Ka an adıyla anılan Alija İzzetbegović’in hafızalara kazınan ve ölümünden sonra mezar ta ına yazılan “Yüce Allah’a yemin olsun ki, asla köle olmayaca ız! (Velikim Bogom se kunemo da robovi biti neçemo)” sözü, Bosna Sava ı’nın Bosnalı Müslümanlar için ifade etti i anlamı özetlemektedir.

Bosna'nın Türk Orduları Tarafından Fethi

Bosna'nın Türkler tarafından fethedilmesi ve slamiyet'in bu co rafaada yayılmasından önce bölgede slamiyet'e çok yakın bir anlayı a sahip olan Bogomil inancına mensup Slav grupların ya adı nı görüyoruz.³ Bogomilizm, Ortodoks ve Katolik Kilisesi tarafından sapık (heretik) bir dinî mezhep olarak kabul edilmi tir. Bu nedenle bu mezhebe mensup olanlar, Ortodoks ve Katolik Kilisesi'nin baskı ve i kencelerine maruz kalmı lardır.⁴ Türklerin, Balkanları fethi sürecinde, Bosna'da ya ayan ve Hristiyanlı nı Bogomil mezhebine mensup olan Slav zümreler ile arasındaki ili kiler, bu baskıcı uygulamalar kar ısında bir tür siyasi ittifak olarak geli mi ve Türklerin bu co rafaada yapmı oldu u fetihlerin hızlanmasına vesile olmu tur.⁵ Türkler ve bugün Bo naklar olarak adlandırdı ımız Slav zümrelerin kitleler halinde slamiyet'i benimsemelerinde ku kusuz Bogomil mezhebine kar ı Ortodoks ve Katolik kilisesinin almı oldukları sert tedbirler kar ısında Müslüman Türklerin bir kurtarıcı olarak addedilmesi ve Bogomil inancı ile slamiyet arasındaki var olan ortak hususiyetlerin payı büyüktür.⁶

³ Bogomiller, Bizans men eili Ortodoks ruhban sınıfın hegemonyasını tanımayan, kilise ikonlarını putperestlik olarak niteleyen, Haç'ı eytanın sembolü olarak gören, dinî ritüellerde ruhban sınıfın otoritesini reddeden, kiliselerde azizlere yapılan ibadeti kesinlikle reddedip, ibadetin sadece Tanrı'ya yapılması gerekti ini savunan, alkol ile arasına mesafe koyan, kilisenin otoritesini kabul etmeyip, vaftiz ve teslis gibi inanç ve uygulamalara kar ı çıkan dinî bir gruptur. Tayyib Okıç, "Balkanlar'da Bogomilizm Hareketi ve Bunun Bir Ara tırıcısı: Aleksandr Vesiljeviç" *slam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 6, 1973, s. 209; Thomas W. Arnold, *Povijest slama*, (Prev. Derviš A. Korkut-Nijaz ukri), Starješinstvo IZ B H, Sarajevo, 1989, s. 237. Ayrıca Bogomiller, dinî ritüel olarak günde 5 kez secdeye kapanarak Tanrı'ya dua etmi lerdir. Thomas W. Arnold, *age.*, s. 237. Bogomilizm hakkında daha fazla bilgi için bk. Kadir Albayrak, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi*, Emre Yay., stanbul, 2005.

⁴ Papa van, Bosna Kralı Stephen'e yazmı oldu u bir mektupta, kendisinin inançlı bir knez olarak, Heretik bir inanç olan Bogomilizmle ve ülkesinde ya ayan, eytani entrikalar yapmak konusunda hünerli Bogomillerle mücadele etmesi gerekti ini telkin etmektedir. Bk. Thomas W. Arnold, *age.*, s. 235-236.

⁵ Yavuz Ercan, Dev irme, "Dev irmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkle me ve slamla maya Etkisi", s. 701; Mehmet Çog, "slam-Bizans lı kileri Ba lamında "Pavlikanlar" Üzerine Bir De erlendirme", *Fırat Üniversitesi lahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/2, 2008. s. 84.

⁶ Bogomilizm ile slamiyet arasında inanç ve ritüel noktasında var olan benzerliklerin yanısıra üstünde durulması gereken önemli bir husus; ncil'de "Paraklitos" (Paraklit-faraklit; Grekçe "teselli edici") olarak geçen kavramın, Bogomil inancında Hz. sa'dan sonra gelecek olan kurtarıcı ki i olarak yorumlanmasıdır. Esasında Hristiyanlık felsefesinde "Parakletos" kavramı bir ahıstan ziyade "Kutsal Ruh"u tanımlayan sıfatlardan birisi olarak de erlendirmekte iken Bogomiller bu kavramı Aramice anlamından hareketle (Periklatos; Aramice "övilen"), Hz. sa'dan sonra gönderilecek olan kurtarıcı ki i olarak dü ünmü ler ve Hz. Muhammed ile ili kilendirmi lerdir. Bunun, Bo nakların ve Balkanlarda ya ayan

1463 yılında Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethetmesi neticesinde Türk yönetimine dâhil olan Bo naklar, Osmanlı Devleti içerisinde İslam dinini benimsemeleri hasebiyle devletin asli unsuru olarak kabul edilmişlerdir. Bo nakların kendi arzuları ile İslamiyet'i kabul etmelerinin etkisiyle Bo nak çocukları Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren, bizzat onun emri ile gayrimüslim devirmelerden ayrı tutulmak koşuluyla saray ve özellikle Bostancı Oca ı'nda⁷ görevlendirilmek üzere devirilmişlerdir.⁸ Nitekim Osmanlı bürokrasisinde bu yolla devirilerek devlet hizmetine alınan Bo nak kökenli devlet adamlarının sayısı oldukça fazladır. Sadece yükselme döneminde sadrazamlı a kadar yükselen Bo nak kökenli devlet adamı oranı % 12'dir.⁹ II. Beyazıt'ın kızdan torunu olan ve 17 yıl Bosna Sancak Beyi olarak görev yapan Mehmed Akıncı Gazi Hüsrev Bey ile yükselme devri vezirlerinden Hadım Ali Pa a, Hersekli Ahmet Pa a, Hadım Sinan Pa a, Semiz Ali Pa a, Sokullu Mehmet Pa a, Lala Mustafa Pa a, Napolyon ordularını Akka'da büyük bir hezimetle u ratan Cezzar Ahmet Pa a gibi isimler Bo nak asıllı olan ve Osmanlı bürokrasisinde önemli görevlerde bulunan devlet adamlarından sadece birkaçıdır.

Uzun süren Türk hâkimiyetinin ardından Osmanlı Devleti, 1878 yılında Bosna'dan çekilmek zorunda kalmı , 1908 yılında ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bölgeyi ilhak ettiğini duyurmuştur. Türk hâkimiyetinin sona ermesi neticesinde Bosna Hersek, hem kültürel hem de

diğer Bogomil grupların kitleler halinde Müslümanlığı kabulünde önemli bir etken olduğu kanısındayız. Faraklit/Paraklit için bk. Mehmet Aydın, "Faraklit", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul, 1995, s. 165-166. Ayrıca Osmanlıların, Bo nakları Potur (Poturo) olarak diye adlandırmasını, Paraklit terimi ile ilişkilendirmek mümkündür. Bk. Muhammed Hadžijahi, "Sinkretisti ki Elementi u İslamu u Bosni i Hercegovini", *POF*, XVIII-XIX (1978-79.), Sarajevo, 1980, s. 301-329. Bo nak halk etimolojisinde ise Potur; Pola-Turçin (yarı Türk) veyahut Poturçiti (Türkleme) şeklinde açıklanmaktadır. Noel Malcom, *Bosna Kratka Povijest*, (Prev. Zlatko Crnkovi), Buybook, Sarajevo, 2011, s. 81; Denis Bašić, *The Roots of the Religious, Ethnic and National Identity of the Bosnia Herzegovinan Muslims*, PreQuest, University of Washington, 2009, s. 321.

⁷ Bostancı Oca ı, sarayda görev yapan ve Osmanlı tarihi boyunca padişahın en güvenilir birlikleri olarak kabul edilen görevlilerin yetiştirildiği kurumdur. Bu oca a Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren özellikle Bo nak çocukları kabul edilmiştir. Bu ocağın yetiştirilen askerlerin en önemli özelliği padişaha ve devlete olan sadakatleri olmuştur. Nitekim 1732 isyanı müstesna, bu ocağın yetiştirilen askerlerin hiçbirisi padişaha ve devlete karşı yürütülen isyanlarda herhangi bir rol üstlenmemişlerdir. Bostancı hakkında bk. Abdülkadir Özcan, "Bostancı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, 1992, s. 308-309; Murat Yıldız, *Bostancı Oca ı*, Yitik Hazine Yay., İstanbul, 2011.

⁸ Abdülkadir Özcan, "Devirme", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, 1994, s. 255.

⁹ Gülay Aydın, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yönetici Seçkinlerin Toplumsal Kökenleri*, s. 69-71; Yasemin Yayla, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Yapı (1520-1566)*, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü YYLT, Isparta, 2001, s. 49.

siyasi anlamda Avusturya Macaristan'ın nüfuz alanına girmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Bo nakların, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinin seyri farklı bir boyut kazanacaktır.

Osmanlı Dönemi'nde Bo nak Edebiyatının Tarihi Gelişimi ve Türk Kültürünün İzleri

Türkler ile Bo naklar arasındaki münasebetlerin bir diğer boyutunu edebî ve kültürel alanlardaki etkileşim oluşturmaktadır. Bosna Hersek'teki 445 yıllık Türk hâkimiyeti dönemi, Türk kültürüne ait unsurların Bo nakların ya antısında hayat bulduğu "Türkizm" (Turcizim) dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde Türk kültürü, Bo nakları güçlü bir şekilde etkisi altına almış ve Türkler kanalıyla binlerce Türkçe-Arapça-Farsça kökenli kelimenin Bo nak diline girmesini sağlamıştır.¹⁰ Bu kültürel etkileşim kapsamında Bo nak edebiyatı, Türkiye'de eğitim gören ve Türkçe bilen Bo nak entellektüellerin Türkçe eserler kaleme alması neticesinde tekâmül eden Klasik Bo nak edebiyatı; Bo nakların kendi dillerinde Arap alfabesi kullanmak suretiyle vücuda getirdikleri Alhemiyado edebiyatı ve son olarak da Slav ve İslam kültürünün bir sentezi sonucu tekâmül eden Bo nak halk edebiyatı olmak üzere 3 farklı koldan gelişme göstermiştir.¹¹

Bo nak edebiyatının en mühim kısmını Türk edebiyatı etkisinde tekâmül eden Klasik Bo nak edebiyatı, diğer adıyla "Divan Edebiyatı"¹² oluşturmaktadır.¹³ Türkiye'de eğitim gören Bo nak entellektüeller Bo nak divan edebiyatı bünyesinde, gazel, kaside, mesnevi, rubai, münacat, musammat, terci-i bend, terkiib-i bend gibi türlerde, ekseriyeti Türkçe olmak üzere kısmen Arapça ve Farsça¹⁴ ürünler kaleme almışlardır. İlk örneklerine 15. yüzyılda rastladığımız bu edebiyat, en büyük temsilcilerini Osmanlı Devleti'nin en güçlü dönemi olarak kabul edilen 16. yüzyılda yetiştirmiştir.

¹⁰ Abdullah Skaljić, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, "Svjetlost" izdavačko Preduzeće, Sarajevo, 1966, s. 11-13; Süer Eker, "Bosnada Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine", *Milli Folklor Dergisi*, C. 9, S. 72, 2006, s. 79-80.

¹¹ Saffet-beg Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti*, DES Sarajevo, 2007, s. 25.

¹² Bo nak araştırmacılar bu dönemi Türkiye'de olduğu gibi divan edebiyatı olarak adlandırmaktadır.

¹³ Fehim Nametak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovina kih Muslimana na Turskom jeziku*, El Kalem, Sarajevo, 1989. s. 21.

¹⁴ Bu dönemde Arapça ve Farsça yazılan eserler ve müellifleri ile ilgili olarak bk. Farsça için: Džemal Mehagić, "Izu avanje Naše Književnosti na Persijskom Jeziku", *POF*, Vol. 39, Sarajevo, 1990, s. 69-85; Arapça için: Ismet Kasumović, "Naša Književnost na Orijentalnim Jezicima u zvorima na Arapskom Jeziku", *POF*, Vol. 39, Sarajevo, 1990, s. 95-109.

Boşnak divan edebiyatı Osmanlı'nın bölgeden çekilmesine kadar gelierek devam etmiş, Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinden sonra ise yavaş yavaş lamasına rağmen belirli bir süre daha devam etmiş, zamanla yerini Avrupa etkisinde gelişen modern edebiyata bırakmıştır.¹⁵ Bu edebiyatın önemli temsilcileri arasında Muhammed Mengüç (ö. 1549/50), Hasan Kâfi Prusak (ö. 1616), Derviş Paşa Beyazıdagi (ö. 1603), Nergîsî (ö. 1635), Mecâzî (ö. 1610), Ali Alaeddin Sâbit (ö. 1712), Hersekli Arif Hikmet (ö. 1903) gösterilebilir.

Osmanlı dönemi Boşnak edebiyatında Klasik Boşnak edebiyatını e zamanlı olarak Arap harfleriyle Boşnakça kaleme alınan edebî eserlerden oluşan "Alhemiyyado Edebiyatı" takip etmektedir. Bu edebiyatın tam olarak ne zaman başladığını tespit etmek güç olmakla beraber, ilk örnekleri 17. yüzyılın ortalarında verilmeye başlanmış ve 19. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Özellikle Türkçe edebiyatın dönüşüne geçmesi ile birlikte Boşnak halk dilinde eser verme eğilimi artmış, içerisinde Türkçe-Arapça kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı dinî-didaktik bir karakter taşıyan edebî mahsuller oluşturulmaya başlanmıştır. Bu anlamda Alhemiyyado edebiyatında çoklukla dinî kasideler ve ilahiler yazılmıştır. Bu edebiyatın temsilcileri ve vermiş oldukları eserlerin edebî değeri Boşnak divan edebiyatına nazaran daha düşük seviyededir.¹⁶ Alhemiyyado edebiyatının ilk ve en güzel örneği kabul edilebilecek eser Muhammed Hevâî Üsküfî'nin kaleme aldığı Makbûl-i Ârif (Potur âhidi) adlı manzum sözlüktür.¹⁷

Osmanlı Dönemi Boşnak edebiyatında, yazılı edebiyatın yanında Slav epik gelenekleri muhafaza edilerek doğu halk edebiyatlarının etkisinde yaratılan sözlü kültür ürünleri de görülmektedir. Müslüman Güney Slavları epik destan geleneğinin adlandırılan bu geleneğin oluşumunda ve sınırlarının belirlenmesinde Bosna'nın Türkler tarafından fethinin önemli rolü vardır.¹⁸ Osmanlı Devleti zamanında Bosna'nın eski sınırlarının genişlemesi neticesinde Müslüman Güney Slavlarının epik destan geleneği, günümüzde Sırbistan ve Karadağ sınırları içerisinde kalan Sancak bölgesini kapsayacak şekilde yayılmıştır.¹⁹ Bunun yanı sıra çeşitli nedenlerle

¹⁵ Fehim Nametak, *age.*, s. 22-23.

¹⁶ Muhammed Hukovi, *Zbornik Alhamijado Književnosti*, IP Preporod, Sarajevo, 1997, s. 5-8.

¹⁷ Sait Okumu, "Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbul-i Arif (Potur âhidi)", *Turkish Studies*, Vol. 4/4, 2009, s. 823-844.

¹⁸ Senana Buturovi, "O Usmenoju Epskoju Tradiciji u Bosni Osmanskog Perioda (od 15. do 18. vijeka)", *Usmena Epika Bošnjaka*, (Priredio: Enes Kujundži), IP Svjetlost, Sarajevo, 1997, s. 95.

¹⁹ Senana Buturovi, *Bosanskomuslimanska Usmena Epika*, Institut za Književnost Svjetlost, Sarajevo, 1992, s. 13-14.

Avusturya, Macaristan, Dalmaçya kıyıları, Sırbistan, Slovenya gibi bölgelerden Bosna'ya yapılan Müslüman göçleri neticesinde Müslüman epik gelene i ekillenmi ve zenginle mi tir.²⁰

Müslüman Güney Slavlarının sözlü kültür unsurlarını en güzel yansıtan örneklerden bir tanesi Gürz İyas'dır (Cercelez Ali).²¹ Gürz İyas hakkındaki ilk bilgilere brahim Peçevî'nin Osmanlı Tarihi adlı eseri ile Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'nde rastlamaktayız.²² Onun yapımı oldu u kahramanlıkların anlatıldı ı epik hikâyeler günümüzde dahi Bo naklar arasında popülerli ini korumaktadır.²³ Gürz İyas'ın yanı sıra Müslüman Güney Slavlarının sözlü gelene inde Türk akıncılarının yapımı oldukları akınlar ile göstermi oldukları kahramanlıklar mühim bir yer tutar. Bu isimler arasında Sarı Saltuk, Gazi Hüsrev Bey, Prizrenli Sûzî Çelebi'nin "Gazavatnâme-i Mihalo lu Alibey" mesnevisinde Balkanlardaki akınlarından bahsetti i Mihalo lu Alibey, Malkoço lu Bali Bey gibi tarihî ahsiyetler gösterilebilir.²⁴

Bo nak halk edebiyatının en yaygın türleri arasında Bo nakların slamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte de i en kültürel yapının bir sonucu olarak ortaya çıkan, Türk ve slam kültürüne ait unsurlar ile Müslüman olmayan di er Slav gruplarda rastlamadı ımız lirik arkılar olan sevdalinkalar²⁵ ve lirik a k hikâyeleri olan baladlar yer almaktadır. Goethe tarafından Almanca'ya tercüme edilen "Hasanaginica" (Hasan A a'nın Karısı), Bo nak halk edebiyatının en ünlü eseri olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra "Smrt Omera i Merima" (Ömer ile Merima'nın Ölümü), "Smrt Bra e Mori a" (Moriç Karde lerin Ölümü) gibi baladlar Bo nak halk edebiyatının önemli eserleri arasında kabul edilmektedir.²⁶

²⁰ enana Buturovi , *Bosanskomuslimanska Usmena Epika*, s. 24-25.

²¹ Bk. Muhammed Hadzijahic, *Narodne Pjesme o Berdelez Aliji*, Sarajevo, 1934.

²² Bu iki kaynakta Cercelez Ali'den (Gerz Elez Aliya) Gürz İyas adıyla bahsedilmektedir. Bk. brahim Peçevi, *Tarih-i Peçevi I*, stanbul, 1867, s. 237; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, (6. Kitap), C. 1, YKY Yay., stanbul, 2010, s. 232-245.

²³ enana Buturovi , "O Usmenoj Epskoj Tradiciji...", s. 139-140.

²⁴ enana Buturovi , "O Usmenoj Epskoj Tradiciji...", s. 141-156.

²⁵ İyiol, Fatih-Çatoviç, Alena, "Sevdalinkalarda Türk-Bo nak Halk Kültürünün Ortak Unsurları", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi*, S. 1/1, 2012, s. 248.

²⁶ enana Buturovi -Lada Buturovi , *Antologiya Boşnja kih Usmenih Lirskonarativnih Pjesma; Hasanaganica, Smrt Bra e Mori a, Smrt Omera i Merima*, Svjetlost, Sarajevo, 2000, s. 5-16.

Bosna'nın Osmanlı Devleti'nden Ayrılmasından Yugoslavya'nın Da lmasına Kadar Olan Süreçte Ya ananlar ve Bosna Sava ı

Bosna'nın 1878 yılında fiilen, 1908 yılında ise resmen Osmanlı Devleti'nden ayrılı ı, her ne kadar da Türk Milleti ile Bo naklar arasındaki birlikteli i sona erdirmiş ise de, Balkan Sava ı'na kadar Osmanlı Devleti'nin bölge ile Kosova ve Yeni Pazar (Sancak) üzerinden kara ba lantısını koruması, Avusturya'nın ilhakı ile de Müslüman Bo nakların dinî i lerde özerk bir statüde stanbul ile ili kisini sürdürmesi²⁷ neticesinde belirli bir süre daha Türk Milleti ve Müslüman Bo naklar arasındaki münasebetler devam ettirilmiş , Osmanlı Devleti, Bosna'daki siyasi geli melerle yakından ilgilenmiştir. Hatta 1878 yılından itibaren Anadolu'ya yapılan göçlerin önüne geçmeye, bu sayede bölgedeki Müslüman nüfusu korumaya yönelik tedbirler almıştır.²⁸ Ayrıca Avusturya-Macaristan mparatorluğu'nun salâmı oldu u özerklikten istifade ederek Bosnalı Müslümanların dinî ve kültürel ya antlarına yön vermiş ve manevi ba ların kopmasına müsaade etmemiştir.²⁹

Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan'ın Birinci Dünya Sava ı neticesinde yıkılarak tarih sahnesinden çekilmesini müteakiben Sırp, Hırvat ve Slovenler bölge üzerinde hakimiyetlerini tesis etmişlerdir. İlk olarak Bosna Hersek, 24 Kasım 1918 tarihinde Sırbistan Krallığı tarafından ilhak edilmiş ve akabinde 1 Aralık 1918 tarihinde kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırbistan'ın bir parçası olarak dâhil olmuştur. 1946 yılında ise Bosna Hersek, Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti'ni meydana getiren 6 cumhuriyetten birisi olmuştur.³⁰

²⁷ Kemal H., Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, mge Kitabevi Yay., stanbul, 2004, s. 273.

²⁸ 1878 yılı verilerine göre Bosna Hersek'te yaayan yaklaşık dört yüz bin Müslüman Bo nak'ın Osmanlı topraklarına göç etme taleplerine dair Osmanlı Devleti'ne yazmış oldukları dilekçe, devlet ricalı tarafından değerlendirilmiştir. Müslüman Bo nakların Avusturya'nın da arzu ettiği do rultuda göç etmeleri halinde mallarının ve topraklarının Hıristiyan ahaliye devredileceği, göçlerin Osmanlı Devleti'nin o bölge üzerindeki egemenlik hakları ile Avusturya Devleti'ne karşı elde ettiği bazı askerî avantajları ortadan kaldıracaktır, göçleri esnasında gerek devletin gerek kendilerinin birçok problemle karşılaşacakları ve devletin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar nedeniyle bunlara gerekli yardımı yapamayacaktır, bu sebeplerden dolayı göç etmek isteyen Müslümanların bu istekten vazgeçirilmeye çalışılması, ancak buna rağmen göç etmek isteyenlere de olumsuz cevap verilmemesinin uygun olacağı kararı alınmıştır. Bk. *Bosna Hersek ile İlgili Ar iv Belgeleri (1516-1919)* (ed. smet Binark), Ba bakanlık Osmanlı Ar ivi Daire Ba kanlığı, Ankara, 1992, s. 107.

²⁹ Kemal H., Karpat, *age.*, s. 274.

³⁰ *Bosna Hersek ile İlgili Ar iv Belgeleri (1516-1919)*, s. 23.

Yugoslavya'nın dağılması üzerine federasyonu oluşturan 6 cumhuriyet içerisinde etnik çeşitliliği ile öne çıkan³¹ Bosna Hersek'te etnik çatışmalar baş göstermiş ve bu çatışmalar kısa bir süre içerisinde Bosnalı Müslümanlara yönelik soykırım hareketine dönüşmüştür. Bosnalı Müslümanların imdatçıları Türkiye'de büyük yankı bulmuştur. Nitekim Türkler ve Türk Devleti, Bosnalı Müslümanların haklarının savunulması hususunda başat rol üstlenmiştir. Türkiye'nin Bosnalı Müslümanların çıkarılarının tüm dünyada duyulması noktasındaki çabaları ile gerek savaş sırasında gerekse sonrasında gelişmelere direkt müdahil olması, sadece Türkiye'nin bölgesel anlamdaki rolü ile izah edilebilecek bir durum değildir. Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nin mirasçısı olması, 1878 yılından itibaren başlayan göç dalgalarıyla Anadolu'ya göç etmiş Bosnalı nüfusunun günümüzde yaklaşık olarak 2 milyonluk bir yekûne kilit edilmiş³² ile aynı dinî inanç ve kültürel değerlere sahip olmamızdan kaynaklanan hissiyatlarla açıklanabilir. Nitekim Bosna Savaşı'nın başlaması akabinde bir anda Türk Devleti ve milletinin dikkati Osmanlı Devleti'nin bakiyesi olan Bosnalıların üzerine çevrilmiştir.

Bosna Hersek ve Bosnalı Folkloru Bibliyografyası

Sancılı bir sürecin sonunda başımsızlığını kazanmaya muvaffak olan Bosnalıların üzerine Türkiye'de artan alakaya paralel olarak Bosnalılar hakkında yapılan bilimsel araştırmalar da öncesine nisbeten önemli oranda artış kaydetmiştir. Buna rağmen başımsızlıktan günümüze kadar geçen yirmi yıllık süre zarfında Bosnalı kültürünü araştırılmasına yönelik dil, edebiyat, tarih ve folklor alanlarında yapılan çalışmaların yeterli seviyeye ulaşamadı olduğunu görmekteyiz. Bu eksende yapılmış oldu umuz çalışmada, Bosna Hersek ve Bosnalı folkloru ile ilgili son yirmi yıl içerisinde Türkiye'de hazırlanmış makale, kitap, tez ve bildirelerin, bu alanda yapılan araştırmaların eksiklerini ortaya koyar mahiyette bir bibliyografyasını hazırlamış bulunmaktayız. Çalışmada Bosna Hersek'in başımsızlığından

³¹ 1878 yılından itibaren Bosna Hersek'te diğer bölgelerden yaptırılan Sırp ve Hırvat iskânı ve bölgeden farklı ülkelere yapılan Müslüman Bosnalı göçleri ile bölgenin demografik yapısı Müslümanların aleyhinde değişmiştir. 1878 yılından günümüze Bosna Hersek'ten Türkiye'ye gerçekleşen göçlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Fahriye Emgili, *Bosnalıların Türkiye'ye Göçleri 1878-1934*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2012; Amra Dedeic-Kırbaç, "Bosnalıların Türkiye'ye Göçleri", *Akademik Bakı Dergisi*, S. 35, s. 8-17.

³² Hüseyin Başcı, "Bosna-Hersek-Sosyal Savaş Sonrası Anlamazlıklara Giriş", *DTCF Dergisi*, C. XVI, S. 27, 1994, s. 263. Türkiye'de Bosnalı kökenli vatandaşların sayısı günümüzde yaklaşık 2 milyon civarında olduğu kabul edilirken, Türkiye'de yaşayan bu nüfus ve faaliyetleri için "Bosnalı Diasporası" tabirini kullanmak doğrudur. Çünkü bu insanlar kendilerini Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de devletin asli unsuru ve Türkler gibi Osmanlı imparatorluğu'nun mirasçısı olarak kabul etmektedir.

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR
ÜZERİNE BİR BIBLİYOGRAFYA DENEMESİ

önceki dönemi kapsayan Bosna ve Boşnak folkloru üzerine yapılan az sayıda çalışmaya da yer verilmiştir. Bununla birlikte ayrıntılı Bosna Hersek'in başlıca yapıları sonrasında yapılan çalışmalar olacaktır.³³

- Ak, Mehmet Akif, “Bosna'nın Arafatı Ayvaz Dede”, *Mostar Dergisi*, Yıl 1. S. 6, Austos 2005, s. 38-42.
- Alpaslan, Enol, *Bosna'da Türk Kültürünün İzleri*, 2. baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2008.
- Arslan, Mustafa-İsmail, Özcan, “Boşnak Halk Edebiyat Ürünü Sevdalinkalarda Türkçe Unsurların İncelenmesi”, *Turkish Studies*, C. 7/2, 2012, s. 71-97.
- Artun, Erman, “Osmanlı'nın İlk Dönemlerinde Türk ve Balkan Kültürlerinde Etkileşim”, *Folklor-Edebiyat Dergisi*, S. 33, 2003, s. 99-105.
- Bayraktar, Zülfikar, “Balkanların Gülen Yüzü Nasreddin Hoca”, *Eskiye Dergisi*, Haziran 2011, s. 35-37.
- Bayraktar, Zülfikar, “Bosna Hersek Sözlü Halk Kültüründe Nasreddin Hoca Tipi Üzerine”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. 5 S. 4, 2012, s. 33-42.
- Bayraktar, Zülfikar, “Balkanlarda Birarada Yaşayan Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi” *KARAM Dergisi*, S. 36, 2013, s. 223-234.
- Bayraktar, Zülfikar, “Boşnakça Hırvatça Ve Sırpçadaki Türkçe Kelimelerin Balkan Ortak Halk Kültürü Unsurlarının Oluşumundaki Yeri Üzerine Bazı Tespit Ve Değerlendirmeler”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2012-1 (Ocak-Haziran), s. 119-127.
- Bayraktar, Zülfikar, “Geleneğin Aktarılmasında ve Yaşatılmasında Göçmen Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Örneğin Bosna Sancak Kültür Yardımları ve Dayanım Derneği Örneği”, *Türük Dergisi*, Yıl 2, S. 3, 2014, s. 193-206.
- Bajraktarović, Danijela, “Sancak Bölgesinde Boşnak Epik Destan Geleneği”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Hacettepe*

³³ Hazırlanmış olduğu bibliyografyada yer alan eserlerin büyük bir kısmı folklorun konusu dâhilinde olmakla birlikte, içerisinde Bosna Hersek'teki sosyal hayat, gelenekler, dini ritüeller ve inançlar gibi folklorun mevzuu olabilecek malumatın belirli derecede yer aldığı tarihi eserleri, hatırat ve gezi kitaplarını, dini-tasavvufi çalışmaları da, bu alanda araştırmaya yapacak bilim insanlarının faydalanabileceği üzere bibliyografyaya dâhil ettik.

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (e.t. 14.08.2014).

- Bayrı, Mehmet Halit, “Bosnavi Baba”, *Türk Folklor Ara tırmaları*, C. 3, S. 65, 1954, s. 1036-1037.
- Bekki, Salahaddin, “Saraybosna ve Anadolu’daki Bazı Türkülerin Benzerlikleri Üzerine”, *TÜBAR Dergisi*, S. 28, 2010, s. 79-116.
- Bo durmaz, Nurcan, “Osmanlı Döneminde Saraybosna Müslüman Mezar Ta ları”, *TÜ Dergisi/b*, Sosyal Bilimler, C. 6, S. 2, stanbul, 2009, s.55-67.
- Bo durmaz, Nurcan, *Bosna Hersek Mezar Ta ları*, Yeni Zamanlar Sahaf, stanbul, 2013.
- Buturoviç, Dzenana, “Bo nak Sözlü Edebiyatı Hakkında Birkaç Söz”, *Türk Kültürü Dergisi*, C. 35, S. 409, 1993, s. 39-43.
- Çatoviç, Alena, “Bosnalı Divan airlerinde Mahallile me”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Balkanlar Özel S.sı, 2012, s. 160-169.
- Çobano lu, Özkul, “Â ık Tarzı iir Gelene i ve Bo nak Â ık (Guslari) Tarzı iir Gelene i Arasında Ortaklıklar Üzerine Tespitler”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 39, 1994, s. 8-25.
- Dülger, Elif, “Ebüzziya Tevfik’in Derledi i Bo nakların Durûb-ı Emsâli ve Bunların Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye’deki Varlıkları”, *Türkiyat Ara tırmaları Dergisi*, S. 19, 2013, s. 51-63.
- Eker, Süer, “Bosna’da Etno-linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine/ On Ethno-Linguistic structure in Bosnia and Turkish Language and Culture”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 72, 2006, s. 71-85.
- Eker, Süer, “Bo nak-Sırp-Hırvat Kimliklerinin Olu umunda Türk Dili ve Kültürünün Etkileri”, *6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 21-26 Kasım 2005 C. II*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2009, s. 703-725.
- Eren, Ahmet Cevat, *Mahmud II. Zamanında Bosna-Hersek*, Nurgök Matbaası, stanbul, 1965.
- Esin, Emel, “Bosna Hersek”te Bogomillere Atfedilen,13-16. Asırlardan Lahidler ile Anadolu’daki 12. ve 14. Yy’den Mü ahhas Tasvirli Türk Mezarta ları Arasında Bir Mukayese“, *Orientalni Institut u Sarajevu*, C. 30, 1-516, 1980, s. 107-138.

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR
ÜZERİNE BİR BIBLİYOGRAFYA DENEMESİ

- Fazlı lu, Emel, *Bo nak Kimli inin Olu umu*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortodo u ve slam Ülkeleri Enstitüsü, stanbul, 1999,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (e.t. 14.08.2014).
- Gölen, Zafer, “Yenile me Ça ında Bo naklar”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. 14, Ankara, 2002, s. 123-132.
- Gölen, Zafer, *Tanzimat Döneminde Bosna Hersek*, TTK yay., Ankara, 2010.
- Gündüz, Tufan, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Tuzla ve Çevresinde Sosyal Hayata Dair Gözlemler (1878-1883)”, *Türk Kültürü Hacı Bekta Veli Ara tırma Dergisi*, S. 50, 2009, s. 137-144.
- Güngör, Yavuz, “Bo nak Atasözleri”, *Türk Folklor Ara tırmaları*, C. 12, S. 235, 1969, s. 5205-5207.
- Hafız, Tacida, *Blagay'da Sarı Saltuk Türbesi*, Hazırlayan: Kamil Toygar-Nimet Berkok Toygar, Süleyman Kazmaz'a Arma an, Türk Halk Kültürü Ara tırma ve Tanıtma Vakfı Yay., Ankara, 2009, s. 214-216.
- Hasan, Hamdi, *Saray-Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türkiiler*, Kültür ve Turizm Bakanlı ı, Ankara, 1987.
- brahim, Mehmet, *Eski Yugoslava Sınırları Dâhilindeki Tarikat Hareketlerinin Tarih çindeki Geli imi ve Önemi*, Editör: Çiftçi, C., Tasavvuf Kitabı, Kitabevi Yay., 2008, s. 687-714.
- vgin, Hayrettin, “Â ık Bosnavî'nin iirleri ve Sözüünü etti i Di er Bazı Ozanlar”, *kinci Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyum Bildirileri (Mostar, 3-6 Eylül)*, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Bal-Tam Yay., Prizren, 2007, s. 505-519.
- yiyol, Fatih, “Bo nak Halk Kültüründe Mevlânâ ve Mevlevîlik”, *I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Basılmamı Sempozyum Bildirileri*, (Pri tine10-16 Mayıs 2009).
- yiyol, Fatih, “Türkiye-Bosna Hersek li kilerinin Geli mesinde Halk Kültürünün Rolü”, *International Symposium on Sustainable Development*, Saraybosna, 2009, s. 380-386.
- yiyol, Fatih, *Bo nak Halk Kültüründe Türk Tekke-Tasavvuf Gelene inin zleri*, (Yayımlanmamı Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=7d53ed97e>

[31a8bd39c2aaed9bc38e429dfe38ae62295e43423bc51d8a7a753c5ae9f39f11fe24e79](https://doi.org/10.1501/31a8bd39c2aaed9bc38e429dfe38ae62295e43423bc51d8a7a753c5ae9f39f11fe24e79) (e.t. 14.08.2014).

- yiyol, Fatih-Çatoviç, Alena, “Sevdalinkalarda Türk-Bo nak Halk Kültürünün Ortak Unsurları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi*, S. 1/1, 2012, s. 246-264.
- yiyol, Fatih, “Bosna Hersek’te Ocaklar: Živ i -Vukelji ve Mesudije Tekkeleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bekta Veli Ara tırma Dergisi*, S. 63, 2012, s. 191-206.
- yiyol, Fatih, “Molla Mustafa Ba eski’nin Rûznâmesi I ı nda Saraybosna’da Halk Kültürü (1756-1805)”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 45, S. 45, 2011.
- Jarko, liç, “Bosna Hersek’te Hacılar Oyunu”, *Türk Folklor Ara tırmaları*, C. 9, S. 193, 1965, s. 3825-3827.
- Kaya, Fahri, *Ça da Bo nak Edebiyatı Antolojisi*, Yapı Kredi Yay., stanbul, 1997.
- Kaya, Nevzat, “Bosna Hersek’te Osmanlı Kültürel Mirası”, *Bosna Hersek’te Osmanlı Mirası Sempozyumu*, stanbul, 2013.
- Kırbaç, D. Amra, “Tarih ve Gelenek Ba lamında Türkiye’de Bo naklar”, *Uluslararası nsan Bilimleri Dergisi*, C. 9, S. 1, 2012, s. 696-712.
- Korkmaz, Hüseyin, *Osmanlının Batı Yakası Bosna*, 3F Yay., stanbul, 2007.
- Korkmaz, Mehmet Akif, “Bir Müslüman Bosna Köyünün Halk arkıları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bekta Veli Ara tırma Dergisi*, S. 33, 2005, s. 559-568.
- Kurt, Yılmaz, “Saraybosna Zaviyeleri”, *The Place And Dervish Orders in Bosnia Herzegovina On The Year Of Calaladdin Rumu 800 Years Since His Birth symposium*, Orientalni Institut u Sarayevu Unpublished Symposium Proceedings, Sarayevo, 2008.
- Kurti o lu, Belma-Be iro lu ehvar-Kovanlıkaya, Ça layan, “Bo nak Kültürel Kimli inin Simgeleri: Akordeon ve Gusla”, *TÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 2, 2008, s. 35-44.
- Lockwood, Yvonne R., *Bir Müslüman Bosna Köyünün Halk arkıları*, (Çev. Ay e Pamir Dietrich), Kültür ve Turizm Bakanlığı ı Yay., Ankara, 2004.

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR
ÜZERİNE BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

- Lord, B. Albert, “Yugoslav Epik İir Gelene i”, (Çev. Figen Karabo a), *Milli Folklor Dergisi*, S. 67, 2002, s.169-172.
- Lord, B. Albert, “Orta Asya ve Balkan Destanları Arasındaki İli kiler”, (Çev. Metin Ekici), *Nevruz Bilgi öleni Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Sadık Kemal Tural, Ankara: AKM Yayını, 1995, s. 273-308.
- Norman, York, “Osmanlı Bosna’sının Avrupalı Mirası”, *Türkiyat Ara tırmaları Dergisi*, Yıl 6, S. 10, 2009, s. 99-109.
- Numan, brahim, “Blagay Tekkesi”, *Bosna Hersek’te Osmanlı Mirası Sempozyumu*, stanbul, 2013.
- Oruç, Hatice, “Saraybosna Bendba ırında Bir Mevlevi Zaviyesi”, *Bosna Hersek’te Osmanlı Mirası Sempozyumu*, stanbul, 2013.
- Oruç, Hatice, “Bosna-Hersek’te Türk- slâm Kültürünün zleri”, *Uluslar arası Ortado u, Balkanlar ve Kafkasya Üçgeninde Türkiye: Politik ve Kültürel Perspektifler Sempozyumu*, Ankara, 2-4 Mayıs 2011.
- Özder, Adem, “Bosna Hersek Cumhuriyeti’nde Co rafyanın Halk Kültürüne Etkisi”, *Marmara Co rafya Dergisi*, S. 25, 2012, s. 213-237.
- Recepto lu, Altay Suroy, “Yugoslavya’da Nasreddin Hoca’ya Ait Olan Fıkralar”, *Kosova’da Türk Kültürü veya Türkçe Dü ünme*, T.C. Kültür Bakanlı ı Yayınları, Ankara, 2001, s. 50-58.
- Sipahio lu, Hülya S., “Hoyrat Diliyle Bosna”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 22, 1994, s. 56-57.
- Suljeviç, Almira, *Kar ıla tırmalı Türk ve Bo nak Adet ve nanmaları*, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü, Konya, 2001, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, (e.t. 14.08.2014).
- Süleymanpa iç, Mehmet, “Bosna ve Hersek Müslüman Halk arkıları ve Türklük”, *Varlık Dergisi*, C. 11, S. 178, 1964, s. 239-240.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya, *Bo nak Halk Masalları*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum, 2010.
- Sümbüllü, Yusuf Ziya, *Bo nak Halk Efsaneleri*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum, 2010.

- Sümbüllü, Yusuf Ziya, “Bo nak Kültüründe Do um Geçi Merasimi Üzerine Tespit ve De erlendirmeler”, *Dede Korkut Dergisi*, C. 1, S. 2, 2012, s. 152-179.
- iljak-Jesenkoviç, Amina (2012). “Bosna Hersek’in Gülen ve Güldüren Yüzü Nasreddin Hoca”, *Eski Yeni, Aylık ehir Kültürü Dergisi*, Yıl 4, S. 43, Eylül 2012, s. 27-28.
- Taco lu, Tu ça P.-Arıkan, Gülay-Sa ır, Adem, “Bo nak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik li kisi”, *Turkish Studies*, C. 7/1, 2012, s. 1941-1965.
- Tan, Nail, “Bosnalı Ahmet Vehdetî Baba”, *Türk Dili Dergisi*, C. 87, S. 624, 2003, s. 815-818.
- Tan, Nail, “Evliya Çelebi Yılı’nda ki Seyahatname, Bosna’ya ki Farklı Bakı ”, *Türk Dili Dergisi*, C. 101, S. 717, 2011, s. 240-244.
- Tufan, Muzaffer, “Balkanların Ortak Dili Nasreddin Hoca” V. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Nasreddin Hoca Seksiyon Bildirileri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 251-260.
- Türkmen, Fikret-Sümbüllü, Yusuf Ziya, “Saraybosna’daki Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesinde Bulunan Bir Fal Risalesi Kitab-ı Lokman Hekim”, *Balkan Türkoloji Ara tırmaları Merkezi 5. Uluslararası Güney-Do u Avrupa Türkoloji Sempozyumu*, Prizren-Kosova, 2011.
- *U tipaktan Sevdalinkaya Bo naklar*, Adana Bosna Karde lik, Yardımla ma ve Kültür Derne i, Adana, 2007.
- Uz, M. Ali, “Saraybosna’da sa Bey Mevlevî Tekkesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Ara tırmaları Dergisi*, S. 2, 1996, s. 103-106.
- Yardımcı, Mehmet Emin *15. ve 16. Yüzyılda Bir Osmanlı Livası, Bosna*, Kitap Yay., stanbul, 2006.
- Yorulmaz, Hüseyin, *Osmanlı’nın Batı Yakası Bosna*, 3F Yayınevi, stanbul, 2007.
- Yüksel, Hasan Avni, “Zenica’da Nevruz Gelene i ve enlikleri”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 89, 2011, s. 271-275.

Sonuç

1990’lı yıllar, bir taraftan Yugoslavya’nın da ılmasıyla Balkanlarda ya anan sava lara ve katliamlara, di er taraftan da do u blokunun en önemli aktörü olan Sovyetler Birli i’nin tarih sahnesinden silinmesine neden olan

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR
ÜZERİNE BİR BIBLİYOGRAFYA DENEMESİ

siyasi geli melere tanıklık etmi tir. Türkiye dı ındaki Türk soylu halkların önemli bir kısmının ya adı ı Sovyetler Birli i'nin 1990'lı yılların hemen ba ında da ılması, bir anlamda Türk Dünyası ile Türkiye Türkleri arasında örülmü olan demir perdenin de yıkılmasına vesile olmu tur. Hemen akabinde kazanılan ba ımsızlıklar ve özerklikler, Türk Dünyası ile sahip olunan etnik köken, dil, tarih ve kültür birli inin tabii bir sonucu olarak bilim insanlarının yönünü bu topluluklara çevirmesine imkân sa lamı tır. Bu do rultuda günümüze kadar geçen 35 yıllık süre zarfında Türk Dünyası'nın ara tırılmasına yönelik olarak yüksekö retim bünyesinde ve yüksekö retimden ba ımsız birçok kurum ve kurulu ile birçok ara tırmacı çalı malarını sürdürmektedir.

1990'lı yılların ba ında da ılan Yugoslavya Devleti bünyesinde ya ayan soyda ve akraba topluluklar ile Türkiye arasındaki ba lar da yeniden tesis edilmeye ba lanmı tır. Türk soylu olmamasına ra men akraba topluluklar olarak adlandırdı ımız Müslüman Bo naklar, ortak de erler ba lamında Türk Dünyasından ayrı tutulmaz iken, akademik anlamda gerekli alakadan yoksun kalmı tır. Bo nak folkloru ile ilgili özellikle ba ımsızlık sonrası dönemde yapılan bilimsel çalı maların niceli i bu eksikli i aleni bir ekilde gözler önüne sermektedir.

Trakya Üniversitesi bünyesinde lisans düzeyinde e itim veren *Bo nak Dili ve Edebiyatı Bölümü* ile lisansüstü düzeyde e itim veren *Balkan Ara tırma Enstitüsü* Türkiye'de Bo nak dili, tarihi, edebiyatı, folkloru ve kültürü üzerine bilimsel çalı maların yapılması ve bilim insanlarının yeti tirilmesi amacıyla kurulmu birimlerdir. Bu birimlerin de bugün hedeflenen seviyeye hâlâ ula mamı oldu unu görüyoruz. Mevcut eksikli i gidermek ve hedeflenen düzeye eri mek adına Bo nak halk kültürü ile ilgili alan ara tırmaları ve derlemeler yapılması noktasında Trakya Üniversitesi Bo nak Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Balkan Ara tırma Enstitüsü'ne büyük sorumluluk dü mektedir. Bu birimlerin, bünyesinde e itim gören ö rencileri Bo nak folkloru ile ilgili çalı malar yapılması hususunda te vik etmesi ve yönlendirmesi gerekecektir. Bunun yanı sıra benzer birimlerin Türkiye'nin farklı üniversitelerinde açılması bu alanda uzmanların yeti mesine ve yapılacak çalı maların hem nicelik hem nitelik olarak artmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Kadir, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi*, Emre Yay., stanbul, 2005.
Aydın, Gülay, *Osmanlı mparatorlu u'nda Yönetici Seçkinlerin Toplumsal Kökenleri*, YYLT, Erzurum 1994, s. 69-71.

- Azarken, Ezeli, “Slovenya, Hırvatistan ve Bosna’nın Ba rımsızlık Mücadeleleri ve Yugoslavya’nın Da rılı ı”, *Uluslararası nsan Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 2, 2011.
- Aydın, Mehmet “Faraklit”, *TDV slam Ansiklopedisi*, C. 12, stanbul, 1995, s. 165-166.
- Ba cı, Hüseyin, “Bosna-Hersek–So uk Sava Sonrası Anla mazlıklara Giri -”, *DTCF Dergisi*, C. XVI, S. 27, Ankara, 1994, s. 257-279.
- Başı , Saffet-beg, *Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti*, DES Sarajevo, 2007.
- Başı , Denis, *The Roots of the Religious, Ethnic and National denty of the Bosnia Herzegovinan Muslims*, PreQuest, Universty of Washington, 2009.
- Bayhan, akir, *Bo nakça Sözlük (Bo nakça-Türkçe, Türkçe-Bo nakça)*, Ankara 2006.
- Bosna Hersek le lgili Ar iv Belgeleri (1516-1919)* (ed. smet Binark), Ba bakanlık Osmanlı Ar ivi Daire Ba kanlı ı, Ankara, 1992.
- Buturovi , enana, *Bosnaskomuslimanska Usmena Epika*, Institut za Književnost Svjetlost, Sarajevo, 1992.
- , “O Usmenoj Epskoj Tradiciji u Bosni Osmanskog Perioda (od 15. do 18. vjeka)“, *Usmena Epika Bošnjaka*, (Priredio: Enes Kujundži), IP Svjetlost, Sarajevo, 1997.
- , -Lada Buturovi , *Antologiya Bošnja kih Usmenih Lirskonarativnih Pjesma; Hasanaganica, Smrt Bra e Mori a, Smrt Omera i Merima*, Svjetlost, Sarajevo, 2000.
- ehaji , Džemal, “Izu avanje Naše Književnosti na Persijskom Jeziku”, *POF*, Vol. 39, Sarajevo, 1990, s. 69-85.
- Çog, Mehmet, “ slam-Bizans li kileri Ba lamında “Pavlikanlar“ Üzerine Bir De erlendirme”, *Fırat Üniversitesi lahıyat Fakültesi Dergisi*, 13/2, 2008. s. 84.
- Dedeic-Kırbaç, Amra “Bo nakların Türkiye’ye Göçleri”, *Akademik Bakı Dergisi*, S. 35, s. 1-17.
- Eker, Süer, “Bosnada Etno-LinguistikYapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine”, *Milli Folklor Dergisi*, C. 9, S. 72, 2006, s. 71-82.
- Emgili, Fahriye, *Bo nakların Türkiye’ye Göçleri 1878-1934*, Bilge Kültür Sanat Yay., stanbul, 2012.
- Ercan, Yavuz, “Dev irme Sorunu, Dev irmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkle me ve slamlamay Etkisi”, *Belleten*, 196, 1987, s. 679-725.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname*, (6. Kitap), C. 1, YKY Yay., stanbul, 2010.
- Hadžijahi , Muhammed, *Narodne Pjesme o Berdelez Aliji*, Sarajevo, 1934.
- , “Sinkretisti ki Elementi u slamu u Bosni i Hercegovini”, *POF*, XVIII-XIX (1978-79.), Sarajevo, 1980, s. 301-329.

BOSNA HERSEK VE BOŞNAK FOLKLORU İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR
ÜZERİNE BİR BIBLİYOGRAFYA DENEMESİ

- Hukovi , Muhammed, *Zbornik Alhamijado Književnosti*, IP Preporod, Sarajevo, 1997.
- brahim Peçevi, *Tarih-i Peçevi I*, stanbul, 1867.
- iyiol, Fatih-Çatoviç, Alena, “Sevdalinkalarda Türk-Bo nak Halk Kültürünün Ortak Unsurları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi*, S. 1/1, 2012, s. 246-264.
- Karpat, Kemal H., *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, mge Kitabevi Yay., stanbul, 2004.
- , *Etnik Yapılanma ve Göçler Osmanlı'dan Günümüze*, Tima Yay., stanbul, 2013.
- Kasumovi , Ismet, “Naša Književnost na Orijentalnim Jezicima u zvorima na Arapskom Jeziku”, *POF*, Vol. 39, Sarajevo, 1990, s. 95-109.
- Kenar, Nesrin, “Bosna-Hersek Sava ı”, *Balkanlar El Kitabı II (Ça da Balkanlar)*, Hazırlayan: Osman Karatay- Bilgehan A. Gökda , C. 2, KaraM-Vadi Yay., Ankara, 2007, s. 169-192.
- Kukavica, Edin Urjan, “ slam u Bosni”, *Behar*, asopis za Kulturu Društvena Pitanja, Br. 105-106; Sarajevo, 2012.
- Malcom, Noel, *Bosna Kratka Povijest*, (Prev. Zlatko Crnkovi), Buybook, Sarajevo, 2011.
- Nametak, Fehim, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegova kih Muslimana na Turskom jeziku*, El Kalem, Sarajevo, 1989.
- Okiç, Tayyib, “Balkanlar'da Bogomilizm Hareketi ve Bunun Bir Ara tırıcısı: Aleksandar Vesiljeviç“ *slam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 6, 1973, s. 205-222.
- Okumu , Sait, “Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Bo nakça Manzum Sözlü ü Makbul-i Arif (Potur ahidi)”, *Turkish Studies*, Vol. 4/4, 2009, s. 823-844.
- Özcan, Abdülkadir, “Bostancı”, *TDV slam Ansiklopedisi*, C. 6, stanbul, 1992, s. 308-309.
- , “Dev irme“, *TDV slam Ansiklopedisi*, C. 6, stanbul, 1994, s. 254-257.
- Skaljic, Abdullah, *Turcizmi u Sırpskohrvatskom Jeziku*, “Svjetlost” zdavacko Preduzece, Sarajevo, 1966.
- im ir, Bilal N., *Rumeli'den Türk Göçleri*, C. I-II, TTK Yay., Ankara, 1968-1970.
- Yayla, Yasemin, *Kanuni Sultan Süleyan Devri Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Yapı (1520-1566)*, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü YYLT, Isparta, 2001.
- Yıldız, Murat, *Bostancı Oca ı*, Yitik Hazine Yay., stanbul, 2011.

ÖMER AKSOY

TARANAN SÜREL YAYINLAR

- Eskiye Dergisi* (1-25. S.lar).
Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Ara tirmaları Dergisi (1-5. S.lar).
Folklor-Edebiyat Dergisi (1-78. S.lar).
Hacettepe Türkiyat Ara tirmaları Dergisi (1-20. S.lar).
stanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (1-49. S.lar).
TÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 1-5. C.ler.
Karadeniz Ara tirmaları (KARAM) Dergisi (1-42. S.lar).
Marmara Co rafya Dergisi (1-30. S.lar).
Milli Folklor Dergisi, 2014 (1-102. S.lar).
Motif Akademi Halkbilimi Dergisi (1-2. S.lar, 2012-2014 yılları arası).
Mostar Dergisi (1-105. S.lar).
Selçuk Üniversitesi Türkiyat Ara tirmaları Dergisi (1-36. S.lar).
The Journal of Academic Social Science Studies (1-26. S.lar).
TÜBAR Türklük Bilim Ara tirmaları Dergisi (1-35. S.lar).
Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi (1-740. S.lar).
Türk Folklor Ara tirmaları (1-366. S.lar).
Türk Kültürü Dergisi (1962-2014. yıllar arası).
Türk Kültürü ve Hacı Bekta Veli Ara tırma Dergisi (1-70. S.lar).
Turkish Studies (1-9. C.ler).
Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Ara tirmaları Dergisi (1-3. S.lar).
Uluslararası nsan Bilimleri Dergisi (1-8. C.ler).
Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür E itim Dergisi (1-3. C.ler).
Varlık Dergisi (1-1280. S.lar).